

Heidi Mäkinen

SUOMI TOISENA KIELENÄ-OPETUSMATERIAALIN
TYÖSTÄMINEN KOKEMÄEN PÄIVÄHOITON

Sosiaalialan koulutusohjelma
2013

SUOMI TOISENA KIELENÄ-OPETUSMATERIAALIN TYÖSTÄMINEN KOKEMÄEN PÄIVÄHOITON

Mäkinen, Heidi
Satakunnan ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan koulutusohjelma
Joulukuu 2013
Ohjaaja: Frigren, Kirsi-Leena
Sivumäärä: 37
Liitteitä: 2

Asiasanat: suomi toisena kielenä –opetus, vieraankielen kehittyminen,
monikulttuurisuus, toiminnallisuus

Opinnäytetyön aiheena oli toteuttaa suomi toisena kielenä -opetusmateriaali Kokemäen päivähoitoon. Työn lähtökohtana oli Kokemäen päivähoiton esittämä tarve suomi toisena kielenä -opetusmateriaalille. Työn tarkoituksena oli koota opetusmateriaali, joka on työntekijöiden käytössä helpottamassa vieraskielisten lasten kanssa tehtävää työtä ja suomen kielen opetusta.

Opinnäytetyöraportissa teoreettinen tieto koottiin siten, että se selventää, mitä suomi toisena kielenä –aiheella tarkoitetaan ja mitä siihen liittyy. Teoreettinen tausta auttoi hahmottamaan ryhmäteemahaastattelun teemoja sekä opetusmateriaalin runkoa. Teoreettinen tieto opinnäytetyöraportissa liittyy kaksikielisyyteen, suomi toisena kielenä –opetukseen, varhaiskasvatuksen asiakirjoihin sekä vanhempien ja päivähoiton yhteistyöhön lapsen kielen kehittymisen edistämiseen.

Suomi toisena kielenä –opetusmateriaaliin liittyen toteutettiin Kokemäellä kahdessa päiväkodissa ryhmäteemahaastattelu työntekijöille. Teemojen valinnassa käytettiin pohjana teoreettista tietoa sekä Kokemäen päivähoiton erityislastentarhanopettajan kanssa käytyjen keskustelujen kautta muodostunutta taustaa opetusmateriaaliin liittyen. Haastattelun kautta saatiin tarkempaa tietoa siitä, mitä työntekijät toivovat opetusmateriaalin sisältävän.

Haastattelujen ja käytettyjen materiaalien kautta koottiin suomi toisena kielenä –opetusmateriaali työntekijöille. Suomi toisena kielenä –opetusmateriaali tuli sisältämään teoreettista tietoa, toiminnallisia vinkkejä ja materiaaleja. Opetusmateriaaliin liitettiin myös itse suunniteltu kielen arviointiin liittyvä arjen havainnointilomake, helpottamaan arjessa tehtävien havainnointien kirjaamista kielen kehittymisestä. Pääpainona opetusmateriaalissa oli toiminnallisuuden esiin tuominen. Päiväkodeista valmiiksi löytyvät materiaalit huomioitiin työntekijöiden toiveiden mukaan opetusmateriaalin sisällössä.

Opetusmateriaali esiteltiin Kokemäen päivähoiton työntekijöille ja he antoivat tuotoksesta kirjallista palautetta. Työntekijöiltä saatu palaute oli positiivista ja kaiken kaikkiaan he kokivat opetusmateriaalin olevan toimiva arjen työkalu, jonka voi ottaa heti käyttöön. Työntekijöiden mielestä opetusmateriaalin sisältö vastasi sille asetettuja tavoitteita, ja materiaali on käytännönläheinen. Ulkoasua he kuvasivat selkeäksi ja houkuttelevaksi.

FINNISH AS THE SECOND LANGUAGE MATERIAL FOR DAY CARE IN KOKEMÄKI

Mäkinen, Heidi
Satakunta University of Applied Sciences
Degree Programme in Social Services
December 2013
Supervisor: Frigren, Kirsi-Leena
Number of pages: 37
Appendices: 2

Key words: teaching Finnish as the second language, development of a foreign language, multiculturalism, activities

The purpose of this bachelor's thesis was to produce material in teaching Finnish as the second language in day care in Kokemäki. The idea for the thesis was presented by the day care personnel in Kokemäki. The aim of the thesis was to collect teaching material which the staff can use, when working with children whose mother tongue is not Finnish. Another aim was to facilitate teaching Finnish.

The theoretical part of the thesis defines and explains the concept of Finnish as the second language. This part was used to outline the themes of group interviews and the structure of the teaching material. The areas described in the theoretical part include bilingualism, teaching Finnish as the second language, documentation on early childhood education and cooperation between the parents and the staff.

Theme interviews with the staff were carried out in two day care centres in Kokemäki. The themes were based on the theoretical part of the thesis as well as on an interview with a special needs kindergarten teacher. The interviews provided more detailed information of what the teaching material should include.

A teaching material package was collected for the staff on the basis of the interviews and the material of the theoretical part. Finnish as the second language teaching material consists of theoretical knowledge, suggestions for activities and teaching material. The teaching material also includes an observation form for daily activities which was developed to facilitate the recording of language development. The material mainly focuses on activities. In addition, already existing material from other day care centres was included in the teaching material.

The teaching material was presented to the day care staff in Kokemäki and they gave written feedback on the material. The feedback was positive and they felt that the material provides an effective tool which can be put into operation at once. The staff thought that the contents of the material met the requirements, and it was practical. The lay-out was described as clear and attractive.

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	5
2 KAKSIKIELISYYS	8
3 S2 –OPETUKSEN TAVOITTEET.....	11
4 KIELEN JA KULTTUURIN OPETUSTA OHJAAVAT ASIAKIRJAT VARHAISKASVATUKSESSA	13
5 PÄIVÄHOIDON JA VANHEMPIEN YHTEISTYÖ LAPSEN KIELEN KEHITTÄMISEN EDISTÄMISESSÄ	16
6 MONIKULTTUURISUUSKASVATUS	18
7 OPETUSMATERIAALIN TYÖSTÄMINEN.....	19
7.1 Tiedonhankinta menetelmän valinta	20
7.2 Ryhmäteemahaastattelun toteuttaminen.....	21
7.3 Päivähoidon työntekijöiden odotusten ja toiveiden kartoitus.....	23
7.3.1 Opetusmateriaalin teoreettinen aines	23
7.3.2 Toiminnallisuus opetuksessa.....	25
7.4 Haastattelun yhteenveto	28
8 OPETUSMATERIAALIN SISÄLTÖ JA ULKOASU	28
9 TYÖNTEKIJÖIDEN PALAUTE OPETUSMATERIAALISTA.....	30
10 POHDINTA.....	33
LÄHTEET	35
LIITTEET	

1 JOHDANTO

Maahanmuuttajien määrä on kasvanut Suomessa, jonka seurauksena myös vieraskielisten lasten määrä varhaiskasvatuksessa on noussut, eritoten pääkaupunkiseudulla, mutta myös laajemmin. Vuonna 2009 Suomen ulkomaalaisväestöstä vieraskielisiä oli 207 000 eli 3,9 % koko väestöstä. Vuonna 2008 lapsiperheiden osuudesta 6,7 % oli perheitä, joissa molemmat huoltajat, toinen huoltajista tai ainoa huoltaja oli vieraskielisiä. (Miettinen 2013.) Vieraskielisten lasten määrän lisääntyminen päivähoitossa on ajanut varhaiskasvatusta pohtimaan näiden lasten sopeutumista päivähoiton arkeen ja uuteen kulttuuriin. Suomen kielen oppimisen edistämiseksi varhaiskasvatukseen on luotu pohjaa valtakunnallisilla linjauksilla, jotka ohjeistavat opetuksen lähtökohdissa ja perusteissa. Kunnittain on linjausten pohjalta suomi toisena kielenä -opetus otettu osana varhaiskasvatussuunnitelmiin. (Stakes Oppaita 56. 2005.)

Varhaiskasvatuksen merkitystä lapsen kaksikielisyyden tukijana pidetään suurena. Varhaiskasvatuksen koetaan tukevan lisäksi lapsen kulttuuri-identiteetin muodostumista ja kotoutumista. Täten vähemmistömme integroitumisessa yhteiskuntaan varhaiskasvatuksella koetaan olevan merkittävä rooli. (Halme & Vataja 2011, 5.) Päivähoito voi olla lapsen ainoa paikka, jossa hän kuulee ympäristössään paljon suomen kieltä, ja jossa hän voi olla valtaväestön samanikäisten suomea puhuvien lasten seurassa. Unohtamatta sitä, että varhaiskasvatus tarjoaa tavoitteellista kasvatusta ammattilaisten toimesta virikkeellisessä ympäristössä.

Suomi toisena kielenä -opetus on säännöllistä ja tavoitteellista opetusta, jota annetaan vieraskieliselle lapselle. Suomi toisena kielenä -opetuksesta käytetään yleisesti lyhennettä S2-opetus, jota myös omassa työssänikin paikoitellen käytän. S2-opetus tapahtuu päivähoiton arjessa erillisinä tuokioina tai arjessa tapahtuvan toiminnan ohella. Sen lähtökohtina on toiminnallisuus ja lapsilähtöisyys. (Helsingin kaupungin päivähoiton suomi toisena kielenä (S2)-suunnitelma 2005, 4.) Vastuussa opetuksesta on varhaiskasvatuksen ammattitaitoinen henkilöstö, jonka lähtökohtana on varhaiskasvatuksellisen, laaja-alaisen tiedon ja pedagogisten menetelmien käyttö tukien lapsen kasvua, kehitystä ja oppimista. Henkilökunnan perehtyminen lapsen omaan kulttuuriin, elämäntapoihin sekä historiaan on tärkeää, jotta perheen ja lapsen toimintatapoja on helpompi ymmärtää ja kunnioittaa. Perheen oman kulttuurin arvostaminen ja sen

näkyminen varhaiskasvatuksen arkipäivässä on tärkeää lapsen ja perheen yhteistyön kannalta. Erityisesti lapsen oman kulttuurillisen identiteetin muodostumisen kannalta yhteistyö on merkittävää. (Stakes Oppaita 56. 2005, 11,39.)

Oman opinnäytetyöni aihe muodostui siten, että kyselin eri päiväkodeilta mahdollisia aiheita opinnäytetyölleni. Itselleni mielenkiintoinen aihe tuli Kokemäen päivähoitola, jossa he ehdottivat opinnäytetyöksi opetusmateriaalia suomi toisena kielenä oleville lapsille. Valitsin aiheen, koska ajattelin sen hyödyntävän itseäni ammatillisesta näkökulmasta.

Varsinainen opinnäytetyöprosessi lähti liikkeelle syksyllä 2012. Aiheen valinnan jälkeen tutustuin teoriatietoon, suomi toisena kielenä -opetuksen aineistoon ja muihin aiheeseen liittyviin materiaaleihin. Päivähoidon maahanmuuttoteemaan liittyen löysin muutamia opinnäytetöitä, mutta varsinaisesti samasta aiheesta löysin kaksi tehtyä opinnäytetöitä. Lähimpänä omaa aihetta löytämistäni opinnäytetöistä oli Kymenlaakson ammattikorkeakoulussa tehty opinnäytetyö, Suomi toisena kielenä -opas varhaiskasvatukseen. Työhön oli koottu samansuuntaisesti suomi toisena kielenä -opetukseen liittyviä vinkkejä, materiaaleja ja toimintaohjeita (Kallioniemi 2008.). Porin Diakonia-ammattikorkeakoulussa, Käsi kädessä, vieraasta kulttuurista tulevan perheen kohtaaminen Porin päivähoitossa –opinnäytetyöhankkeena, oli tehty päivähoitohenkilökunnalle monikulttuurisuuskansio, jonka tarkoituksena on lisätä tietoisuutta monikulttuuristen lasten ja perheiden kohtaamisesta (Kaikkonen & Vesa 2010, 2).

Teoriatietoa on aiheesta saatavilla runsaasti, joten opinnäytetyölle oleellisen tiedon rajaaminen oli tärkeää. Päädyin työni kannalta teoreettisen tiedon osalta perehtymään kaksikielisyyteen, lapsen identiteetin muodostumiseen kielen ja kulttuurin kautta sekä valtakunnallisiin linjauksiin ja suomi toisena kielenä -opetukseen. Teorian ja etsittävän tiedon rajaaminen S2-opetusmateriaalia varten oli tärkeää, jotta teoria olisi hyödyllistä opetusmateriaalin työstämisen kannalta. Aiheen rajaamisessa auttoivat keskustelut Kokemäen päivähoiton erityislastentarhanopettajan kanssa työn alussa. Tapaamisissa sovimme hänen kanssaan käytännön asioista, sekä siitä kuinka aihetta lähden lähestymään. Yhteisissä keskusteluissa sain käsitystä tavoitteista, ja siitä mitä opetusmateriaalilla tarkoitetaan, ja mitä päivähoito siltä odottaa.

Opinnäytetyöni on toiminnallinen, koska tavoitteena on ollut työstää opetusmateriaali päivähoiton työntekijöille. Ryhmäteemahaastattelulla keräsin tietoa siitä, mitä päivähoiton työntekijät odottavat opetusmateriaalilta. Opetusmateriaalin työstin olemassa olevan teoreettisen tiedon, materiaalien ja lähteiden pohjalta, sellaisin ohjein kun haastattelussa nousi esiin.

2 KAKSIKIELISYYS

Kielen merkitys ihmisen toiminnassa on oleellisessa roolissa, sillä vain kielen kautta voimme ilmaista omaa minäämme ja yksilöllisyyttämme. Käytämme kieltä ajatteluun, tunteiden ilmaisemiseen sekä sosiaaliseen vuorovaikutukseen ja toimintamme ilmaisemiseen. Kieli mahdollistaa ajattelumme nopeuden ja sen laajuuden. (Nurmi-laakso & Välimäki (toim.) 2011, 31.)

Kielen oppiminen tapahtuu ympäristöstä saadun mallin kautta. Oman äidinkielen kehittyminen tapahtuu lapsella jo varhaisesta iästä lähtien. Äidinkieli on osa ihmisen persoonallisuutta, joka on edellytys ihmisenä olemiselle. Itsensä tiedostaminen, etiikka ja moraalit mahdollistuvat kielen kautta. Kielen merkitys on tärkeässä asemassa kaikessa lapsen oppimisessa ja kehittämisessä, sillä lapsen kokonaiskehitys on yhteydessä kielen oppimisen kanssa. Äidinkielestä muodostuu lapselle tunne- ja ajattelukieli, joten sen olemassa olo on tärkeää, jotta lapsi voi oppia uutta kieltä. Tästä syystä oman äidinkielen hallitseminen on edellytyksenä toisen kielen oppimiselle. Äidinkielen ja oman identiteetin muodostumisen kannalta on erittäin tärkeää, että lapsi on saanut rakentaa vakaan pohjan näille, ennen kuin uuden kulttuurin identiteettiä ja uutta kieltä aletaan opetella. Tämän vuoksi on tärkeää, että päivähoidon henkilökunta osoittaa arvostusta ja kiinnostusta lapsen omaa äidinkieltä kohtaan. Lasta tulee rohkaista käyttämään omaa äidinkieltään ja siten kehittämään itsetuntoaan ja identiteettiään. (Halme & Vataja 2011, 16-17, 21.) Terveen itsetunnon edellytyksenä on, ettei ihminen joudu jatkuvasti tuntemaan itseään muita huonommaksi. Erityisen haavoittuvassa asemassa on lapset, sillä he eivät voi valita vanhempiaan, opettajiaan tai päivähoitokavereitaan, jotka kuitenkin vahvasti vaikuttavat hänen identiteettinsä muodostumisessa. Jos lapsi häpeää jotakin identiteettinsä osaa, hän pyrkii siitä eroon, on se sitten sosiaalinen tai henkilökohtainen osa hänen identiteettiään. Vaarana voi olla, ettei lapsi hyväksy itsessään hänen maahanmuuttajataustaansa. (Väliavaara 1996, 3.)

Kaksikielisyydellä tarkoitetaan sitä, että ihmisellä on kaksi kieltä joita hän hallitsee. Kaksikielisyys voidaan erottaa simultaaniseen, suksessiiviseen ja subordinatiiviseen. Simultaaninen kaksikielisyys tarkoittaa sitä, että lapsi oppii kaksi kieltä samanaikaisesti. Kahden kielen oppiminen tapahtuu varhaisessa lapsuudessa. Suksessiivinen kaksikielisyys taas on kahden kielen oppimista peräkkäin. Peräkkäin oppiessa lapsi on ensin oppinut oman äidinkiensä, jonka jälkeen hän oppii toisen kielen. Toisen kielen oppiminen on alkanut kolmannen ikävuoden jälkeen. Subordinatiivinen tarkoittaa alisteista kaksikielisyyttä, jolloin toisen kielen oppiminen tapahtuu 7-12 –vuotiaasta lähtien. Useasti kaksikielisyudessa esiintyy dominanssia eli sitä, että kielten hallinta ei ole täysin samantasoista. Saattaa olla, että toista kieltä hallitaan paremmin. Yleensä vahvemmas kieleksi muodostuu sosiaalisten tekijöiden vaikutuksesta ympäristössä kuultava kieli. Tällöin se on yleensä lapsella ikätovereiden käyttämä kieli. Kahden kielen omaksumiseen vaikuttaa monet asiat, kuten esim. sukupuoli, älykkyys, muisti ja motivaatio. Muita toisen kielen omaksumiseen vaikuttavia tekijöitä on vielä kielten typologiset ominaisuudet ja kielten vaikutukset toisiinsa, kuten esim. kielten läheisyys tai erilaisuus. (Hassinen 2005, 17,19.)

Varhaiskasvatuksessa tavoitteena on toiminnallinen kaksikielisyys, jolloin lapsi voi aktiivisesti puhua, ymmärtää ja ajatella kahdella kielellä. Toiminnallisessa kaksikielisyudessa lapsi pystyy vaihtamaan automaattisesti kieltä, vaikka ei osaakaan kieliä samantasoisesti. (Halme & Vataja 2011, 21.)

Toisen kielen kehittyminen alkaa lapsen mielessä. Lapsi ottaa alussa kieltä vastaan, mutta ei käytä sitä vielä omassa puheessaan. Kahden kielen kuunteleminen päivittäin kehittää lapsen kielen kehittymistä, vaikkei lapsi vielä puhuisikaan itse kahta kieltä. (Hassinen 2005, 50.) Uuden kielen puhuminen saattaa alkaa ensin kotona puhumalla, jolloin lapsi harjoittelee eri kielen malleja tutussa ja turvallisessa ympäristössä. Päivähoidossa hän ei välttämättä vielä käytä kieltä, jolloin puhutaan hiljaisesta kaudesta. Puheen tuottamisen kestoon päivähoidossa vaikuttaa lapsen oma persoona, esim. kuinka rohkea hän on käyttämään uutta kieltä. Uuden kielen oppiminen on lapsen ja ympäristön välisen vuorovaikutuksen tulos. Lapsen roolin merkitys oppimisessa on korostunut, ja aikuisen on siten osattava huomioida lapsen pienetkin puheyritykset ja lapsen tekemät aloitteet. Päivähoidossa jokainen työntekijä on vastuussa päivittäin lapsen kielen kehittymisen edistämisestä. (Halme & Vataja 2011, 22-23.)

Kielen opettelu ensivaiheissa pintakieli on ensimmäinen kielen kehittymisen edistysaskel. Pintakieli kehittyy alussa kuuntelemalla ja jäljittelemällä muita. Sen kehittyminen kestää n. 1-2 vuotta. Pintakielen kehityttyä lapsi selviytyy arjen kommunikointitilanteissa, tietäen miten tulee toimia ja mitä sanoa. Pintakieli vaiheessa kielen ymmärtäminen on vielä tilannesidonnaista. (Halme & Vataja 2011, 21.) Alussa lapsi saattaa sekoittaa kieliä ja hän voi käyttää puhuessaan molemmista kielistä poimimaan sanoja. Sekoittuminen johtuu yleensä siitä, että toiselta kieleltä kyseinen sana puuttuu, tai vain toisella kielellä on koettu jokin tapahtuma. Kielen sekoittuminen loppuu, ja jako kahteen kieleen tapahtuu, kun lapsi kasvaa, ja hänen kielelliset taitonsa kehittyvät. Kielen kehittyminen etenee kaksikielisellä lapsella pääsääntöisesti samalla tavalla kuin yksikielisen, mutta etenemisvauhti voi olla eri. Päivähoidosta pidempien lomien aikana lapsi saattaa unohtaa suomen kieltä, jolloin taas oma äidinkieli on vahvistunut. Suomen kieli palautuu kuitenkin nopeasti mieleen takaisin, kun lapsi sitä ympäristössään kuulee. Oman äidinkielen vahvistumisella on kuitenkin myös positiivista vaikutusta suomen kielenkin oppimiseen. (Halme & Vataja 2011, 14-15.)

Suomen kielen kehittymisen eteneminen lähtee liikkeelle kielitaidottomuudesta ja etenee vaiheittain sujuvaan suomen kielen hallintaan. Sen kehittymisen edistämiseksi päivähoiton työntekijöiden tehtävänä on kiinnittää huomiota siihen, mitä lapsi jo osaa, sen sijaan, että huomio olisi siinä, mitä lapsi ei vielä osaa. Pitää muistaa myös se, että lapsi on kognitiivisilta ja kielellisiltä taidoiltaan kehittynyt kuten suomenkieliset samanikäiset lapset. Hänen äidinkieltensä on vaan eri ja kehitys on voinut tapahtua eri kulttuurissa. Uuden kielen oppimisessa lapsi siirtää aiemmin oppimiaan tietoja uuteen kieleen ja siten jatkaa omaa kehittymistään nyt kahdella kielellä. Varhaiskasvatuksen S2-opetuksessa tulisi kiinnittää huomioita kaikkiin kielitaidon osa-alueisiin. Monesti sanaston opetus korostuu ja muiden osien opettelu jää vähäisemmälle. (Halme & Vataja 2011, 22-23.)

3 S2 –OPETUKSEN TAVOITTEET

Varhaiskasvatuksessa toteutettava S2-opetus on maahanmuuttajalapselle annettavaa tavoitteellista ja säännöllistä suomen kielen opetusta. S2-opetus on suunnattu lapsille, joiden suomen kielen taito eri osa-alueilla ei ole yhtä hyvä kuin lapsen oman äidinkielen taito. Tarpeellisuuden kriteerinä toimii suomen kielen taito, joten opetus ei ole suunnattu vain maahanmuuttajille, vaan myös paluumuuttajille sekä ulkomailta adoptoiduille. S2-opetuksen tavoitteena on vahvistaa lapsen monikulttuurista identiteettiä, rakentamalla pohjaa toiminnalliselle kaksikielisyydelle, sekä samalla kehittää tietoutta suomalaisesta kulttuurista. Päämääränä on, että lapsi oppii suomen kielen perusteet aikaisessa vaiheessa, jotta hän voi käyttää sitä oppimisen välineenä. S2-opetuksen määränpäänä on se, että lapsi saavuttaa suomen kielen taidon kaikilla osa-alueilla. (Halme & Vataja 2011, 23.) Opetuksen taustana on tällöin hyvä avata sitä mitä kielitaitoon kuuluu, ja miten sitä voi jakaa. Parhaiten kielitaitoa määrittelee kämmenmalli, jossa kielitaidon osa-alueet on jaettu sanastoon ja rakenteisiin, puhumiseen, ymmärtämiseen, lukemiseen sekä kirjoittamiseen. Kielitaidossa ei riitä, että hallitsee jonkin osa-alueen, vaan kielen oppiminen on kokonaisvaltaista. Sanasto ja rakenteet liittyvät jokaiseen muuhun osaamisen alueeseen, ja yhdessä kaikki toimivat kokonaisuutena kielitaidolle. (Nissilä, Martin, Vaarala, & Kuukka 2006, 41.)

S2-opetus pohjautuu lapsilähtöisyyteen, toiminnallisuuteen sekä leikkiin. Opetuksen tulee olla suunnitelmallista, ja siihen tulee sitoutua koko päivähoiton henkilöstön. Opetusta tapahtuu päivähoiton arjessa, ja sen tulee olla luonnollista, jossa eteneminen on järjestelmällistä ja selkeää. Vanhojen opittujen asioiden kertaaminen, ja uuden oppiminen liitettynä jo opittuun on edellytyksenä selkeään etenemiseen. Jotta käsitteet siirtyisivät lapsen aktiiviseen sanavarastoon, hänen tulee kuulla uusi käsite n. 60-70 kertaa. Parhaiten lapsi oppii leikinomaisissa tilanteissa. S-2opetukseen tulee liittää toiminnallisia menetelmiä, kuten leikkejä ja pelejä. Sanaston, rakenteiden ja käsitteiden opettelu tapahtuu parhaiten juuri toiminnallisissa menetelmin. Ryhmätilanteiden merkitys toisen kielen opetuksessa on merkittävää, sillä ryhmässä onnistuminen luo enemmän itseluottamusta lapselle kuin kahdenkeskiset tilanteet aikuisen kanssa. Säännöllisen ohjatun toiminnan järjestäminen arjen vuorovaikutustilanteiden ohella on tarpeellista, sillä arjen tilanteissa taustamelu ja muut ärsykkeet voivat häiri-

tä lapsen oppimista ja keskittymiskykyä. Esim. sanojen väärin kuuleminen voi olla mahdollista jos taustamelu on suuri. Tällöin on hyvä, että lapsella on mahdollisuus myös erillisinä tuokioina kehittää kieltään. Säännöllinen toiminta voi olla opettajan ja lapsen kahdenkeskinen tilanne, pienryhmä tai koko ryhmän toimintatuokio. (Halme & Vataja 2011, 23.26.)

Erilaisten opetusmenetelmien valintaan vaikuttaa lapsen kielitaito, ikä ja hänen kiinnostuksen kohteet, sekä hänen oma kulttuurinsa. Haasteena opetuksen järjestämisessä on lasten suomen kielen taitamattomuus, sillä miten ohjata lasta toimintaan, kun hän ei osaa vielä yhteistä kommunikointikieltä? Tällöin opettajan on käytettävä luovuuttaan ja erilaisin keinoin mallinnettava lapselle toiminnan tarkoitus ja ohjeet. Vaikka opettaja antaa ohjeet sanallisesti, niin hänen tulee näyttää visuaalisesti ja kinesteettisesti esim. kuvin, elein, ilmein ja mallein kuinka toiminta etenee. Ohjeiden toistaminen sekä ohjeiden pilkkominen auttaa lasta ymmärtämään paremmin toiminnan tarkoitusta. Huomioitavaa niin arjessa, kuin erillisessä S2-opetuksessa, on se, että aikuinen kiinnittää huomiota siihen, kuinka hän itse puhuu suomen kieltä. Jos aikuinen puhuu lapselle arkikieltä, niin lapsi oppii vain arkikieltä. Vaikka lapselle ei erikseen opeteta lauserakenteita tai suomen kielen sääntöjä, niin hän oppii ne aikuisen ja muiden lasten puheen kautta arjen tilanteissa. Lapsen suomen kielen taidon kehittyessä, aikuinen syventää omaa kieltään. Aikuisen kieli on oltava selkeää, jäsennettyä ja johdonmukaista. Hänen olisi hyvä puhua myös mielenkiintoista ja innostavaa kieltä, jotta lapsen mielenkiinto kieltä kohtaan säilyy. Päivähoidon tehtävänä on herättää kiinnostus suomen kieltä kohtaan. Opetuksen tavoitteena on myös lapsen itseilmaisun kannustaminen. Herkkyys ja joustavuus lasta kohtaan on oleellista, koska lapsi ei vielä itse alussa osaa ilmaista kiinnostuksen kohteitaan, tunteitaan ja ajatuksiaan. (Halme & Vataja 2011, 24-27.)

Kasvatushenkilökunnan toiminta vieraskielisen lapsen kanssa tulee olla tietoista ja tavoitteellista. S2-opetus on osa päivähoidon arkea, jonka sijoittaminen päiväohjelmaan edellyttää yhteistyötä lapsiryhmän koko työntekijätiimin kesken. Vastuussa opetuksen toteuttamisesta on päiväkodin johtaja. Ryhmissä opetuksen toteutumisesta vastuussa on pedagogisen koulutuksen saanut lastentarhanopettaja, vaikkakin kaikki työntekijät opetukseen osallistuvat arjen eri tilanteissa. Lastentarhanopettajan tehtävänä on tehdä päiväkodissa S2-opetukseen liittyvät suunnitelmat ja kartoitukset. Yh-

dessä työntekijät järjestävät motivoivan oppimisympäristön ja havainnoivat, arvioivat sekä dokumentoivat vieraskielisen lapsen oppimista. Työntekijöiden tulee olla refleктоivia ja opetustaan kehittäviä, sillä tietoisesti työntekijät voivat tukea lapsen kielen kehittymistä monin tavoin. Henkilökunnan tehtävänä on sekä pedagoginen että kielellinen rooli varhaiskasvatuksessa. Heidän tehtävänä on tukea kielenkäyttöä tarjoamalla puheen malli sekä toiminnallisia tuokioita ja leikkitilanteita. Työntekijän on tunnettava puheenkehityksen vaiheet lapsella eri ikäkausina, sekä muut kielen kehittymiseen liittyvät seikat. (Halme & Vataja 2011, 25-27.; Vaasan kaupungin suomi toisena kielenä -opetussuunnitelma varhaiskasvatuksessa 2012, 2,8.)

4 KIELEN JA KULTTUURIN OPETUSTA OHJAAVAT ASIAKIRJAT VARHAISKASVATUKSESSA

Lainsäädännöllä on olennainen osa siinä mikä työtä ohjaa ja miksi työtä tehdään. Siinä mielessä se on myös tärkeää S2 -opetuksenkin kohdalla. Laki lasten päivähoidosta vuodelta 1973 ohjaa varhaiskasvatukseen liittyviä asioita, ja sen pohjalta voi nostaa esiin muutamia asioita S2-opetukseenkin liittyen. Laki on aika vanha, ja uutta lakia ei ole vielä saatu valmiiksi, 2000-luvulla on kuitenkin tehty valtakunnallisia linjauksia päivähoidosta, joissa myös maahanmuuttajataustaisten vieraskielisten lasten opetus on otettu huomioon. Varhaiskasvatukseen liittyvää lainsäädäntöä maahanmuuttaja aiheesta löytyy lisäksi ulkomaalaislaista, yhdenvertaisuuslaista, kielilaista, hallintolaista, maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanottoon liittyvästä laista sekä hallituksen maahanmuuttopoliittisesta ohjelmasta. (Halme & Vataja 2011, 11.)

Vieraskielisen lapsen suomen kielen opetus päivähoidossa on ollut paikkakunnista riippuen esillä pidempään tai vähän vähemmän aikaa. Kuitenkin kun vieraskielinen lapsi päivähoidon aloittaa, niin hänellä on tänä päivänä mahdollisuus saada erillistä opetusta suomen kielestä. Päivähoitolaissa on yleisesti määritelty päivähoidon tehtäviä, jonka yhtenä tehtävänä on olla yhdessä kodin kanssa edistämässä lapsen kasvua sekä kehitystä. Päivähoidon tehtävänä on tarjota monipuolisesti lapsen kehitystä tukevaa toimintaa sekä luoda suotuisa kasvuympäristö, jossa on otettu huomioon lap-

sen lähtökohdat. Lapsen iän sekä yksilöllisten tarpeiden mukaisen päivähoidon tulee tukea lapsen kehitystä sisältäen niin sosiaaliset, fyysiset, älylliset kuin tunne-elämääinkin kuuluvat ominaisuudet. Päivähoidon yhtenä tavoitteena on jatkuvien, turvallisten ja lämpimien ihmissuhteiden tarjoaminen, jotka osaltaan ovat tukemassa edellä mainittujen tehtävien toteutumista. (Laki lasten päivähoitosta 36/1973, 2 a §) On selvää, että kaikille lapsille on luotava tasavertaiset olosuhteet päivähoitoon, joten on myös oleellista, että vieraskielisten lasten sopeutumiseen päivähoitossa kiinnitetään huomiota. Suomi toisena kielenä -opetuksen kautta opetetaan lapselle suomen kieltä, sekä luodaan mahdollisuus siihen, että lapsi voi kokea ja ymmärtää päivähoiton arjessa samoin kuin suomenkieliset lapset.

Vaikka päivähoitolaista ei löydy kaikkiin vieraskielisiin lapsiin liittyen erityismainintoja niin lain 14 a § kuitenkin huomioi sen, että ruotsinkielistä opetusta on järjestettävä kaksikielisissä kunnissa. Sen lisäksi 14 a § edellyttää, että Pohjoismaiden kansalaisten on päivähoitoon liittyvissä asioinneissa tarvittaessa saatava käyttää omaa kieltään, näihin kieliin kuuluvat siis suomi, ruotsi, norja, islanti ja tanska. Käytännössä tämä tarkoittaa, että tarvittaessa he saavat tulkkaus- ja käännösapua. (Laki lasten päivähoitosta 36/1973, 14 a §) Vaikka lakiin on erikseen mainittu Pohjoismaiden kansalaisten oikeus saada tulkkausapua, niin opinnäytetyötä tehdessäni olen huomioinut, että tulkkia pyritään käyttämään aina vieraskielisten asiakkaiden kanssa tarvittaessa, kuten tutustumiskäynnit päivähoitoon ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelma keskustelut. Vaikka laki ei suoranaisesti velvoitakaan käyttämään tulkkia kaikkien vieraskielisten kanssa, niin päivähoiton ja kodin yhteisen kasvatustehtävän puitteissa se on kuitenkin tärkeää. Molempipuolisen hyvän yhteistyön luo se, että kumpikin osapuoli on tietoinen toistensa tiedoista. Toisin sanoen vanhempien tulisi tietää mitä päivähoitossa päivän aikana tehdään, ja päivähoitossa taas tulisi tietää mitkä ovat vanhempien toiveet ja ajatukset lapsensa kasvatuksen suhteen. Se on erityisen tärkeää vielä, jos perheen kulttuuri on hyvin erilainen kuin suomalainen kulttuuri.

Suomi toisena kielenä -aiheeseen liittyen päivähoitossa olen nostanut vielä kotouttamiseen liittyvän lainsäädännön. Laki maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta ohjaa maahanmuuttajien Suomeen tuloa ja kotoutumista. Lain 11 §:n mukaan voidaan perheelle tehdä kotouttamissuunnitelma, johon on kirjattu mm. suomen kielen opiskelun tukemiseen liittyvät tarvittavat toimenpiteet

myös lasten kohdalla. (Laki maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta 493/1999, 11§) Tällöin vieraskielisen lapsen suomen kielen oppimisen tukijana päivähoito on varmasti yksi isoimmista tukikeinoista.

Varhaiskasvatuksen valtakunnallisissa linjauksissa vieraskielisten lasten suomen kielen oppiminen on huomioitu. Varhaiskasvatuksen valtakunnallisissa linjauksissa vuonna 2002, varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa vuonna 2005 ja varhaiskasvatuksen maahanmuuttajatyön kehittämisjaoston ehdotuksissa vuonna 2007 on otettu huomioon myös maahanmuuttajataustaisten ja vieraskielisten lasten sekä perheiden tarpeita. Linjaukset ohjeistavat vieraskielisen lapsen suomen kielen oppimisen tukemiseen, lapsen oman kulttuurin tukemiseen sekä yhteistyöhön vanhempien kanssa. Linjauksissa ohjeistetaan kuntaa kirjaamaan varhaiskasvatussuunnitelmaan suomen kielen opetuksen toteuttamiseen liittyvistä seikoista. Varhaiskasvatussuunnitelma on paikkakuntakohtainen suunnitelma, johon on koottu päivähoitolain puitteissa asioita, jotka ohjaavat sekä linjaavat varhaiskasvatuksen toteutumista kyseisessä kunnassa. Kunnan varhaiskasvatussuunnitelman ohella kunnan eri päiväkodeilta löytyy vielä omat varhaiskasvatussuunnitelmat. (Halme & Vataja 2011, 9-10.)

Varhaiskasvatussuunnitelman lisäksi kunnissa on tehty myös suomi toisena kielenä opetussuunnitelmia. Kokemäen päivähoitoon tehty S2-opetussuunnitelma on osana Kokemäen kaupungin varhaiskasvatussuunnitelmaa. S2-opetussuunnitelmassa kuvataan suomen kielen opetuksen tavoitteita sekä opetusjärjestelyjä. Suunnitelman mukaan S2-opetuksen tavoitteena on tukea vieraskielisen lapsen sopeutumista päivähoitoon sekä mahdollistaa kahden kielen oppiminen, antaen tilaa oman äidinkielen käyttöön, sekä luoden tilanteita suomen kielen oppimiseen. Suomen kielen oppimista tuetaan, niin arjen tilanteissa, kuin erillisillä oppitunneilla, jotka on suunniteltu yksilöllisesti lapsen kehitystaso huomioiden. Opetustuokiot voivat olla ryhmä- tai pienryhmäopetusta, mutta myös yksilöopetuksena suoritettua S2-opetusta. Opetus perustuu lapsilähtöisyyteen sekä toiminnallisuuteen ja leikkiin. (Kokemäen S2-opetussuunnitelma 2012, 3,7,8.)

Kokemäen S2-opetussuunnitelmassa vieraskielisen lapsen suomen kielen taso jaetaan kolmeen tasoon Tampereen suomi toisena kielenä -opetussuunnitelman mukaisesti. Ensimmäisessä tasossa lapsi ei ymmärrä eikä tuota lainkaan suomen kieltä. Toisessa

tasossa lapsi ymmärtää suomen kieltä vähän sekä tuottaa yksittäisiä sanoja tai lyhyitä kahden sanan lauseita. Kolmannessa tasossa lapsi ymmärtää sekä tuottaa suomen kieltä. Lapsen suomen kielen tasot huomioiden, päivähoidon arjessa huomioidaan yksilöllisesti eri tarpeita ja suomen kielen kehittymisen edistymiseen vaikuttavia tekijöitä. (Kokemäen S2-opetussuunnitelma 2012, 6.)

5 PÄIVÄHOIDON JA VANHEMPIEN YHTEISTYÖ LAPSEN KIELEN KEHITTÄMISEN EDISTÄMISESSÄ

Kasvatuskumppanuus kuuluu oleellisena osana varhaiskasvatukseen, ja siten se on myös erittäin merkityksellinen vieraskielisten lasten kielen ja kulttuurin kehityksen tukemisessa. Kasvatuskumppanuus tarkoittaa varhaiskasvatuksessa vanhempien ja työntekijöiden yhteistä sitoutumista lapsen kasvun, kehityksen sekä oppimisen tukemiseen. Kasvatuskumppanuuteen kuuluu keskinäinen luottamus, tasavertaisuus sekä kunnioitus. Vanhemmilla on omaan lapseensa ensisijainen kasvatust vastuu sekä tuntemus hänestä. Päivähoidon työntekijöillä taas on ammatillinen tieto ja osaaminen sekä vastuu kasvatuskumppanuuden toteutumisesta. (Stakes Oppaita 56 2005, 31.)

Vanhempien roolia ei voi unohtaa lapsen kaksikielisyyden kehittymiseen liittyvissä seikoissa. Vanhemmilla on vaikutus oman lapsen kehittymiseen, ja siten suuri merkitys myös kaksikielisyyden kehittymisen edistämisessä yhdessä päivähoidon kanssa. Kasvatuskumppanuus nousee esiin kielen kehittymiseen liittyvissä asioissa. Päivähoidon työntekijöiden ja lapsen vanhempien samanarvoiset, mutta erilaiset tiedot, taidot, roolit ja ympäristö toimia lapsen kanssa yhdistyvät lapsen hyvinvoinnin kannalta tärkeiksi. Luottamus yhteiseen kasvatuskumppanuuteen vaatii aikaa ja vuoropuhelua. Työntekijöiden hyvä suhde lapseen ja vanhempien kuuleminen auttavat luottamuksen syntyyn. (Halme & Vataja 2011, 74) Kun luottamus on syntynyt ja kasvatuskumppanuus toimii hyvin, voi lapsen kaksikielisyyteen edellyttämät tehtävät toteutua niin vanhempien kuin työntekijöidenkin osalta. Työntekijöiden tehtävänä on kannustaa vanhempia ja kertoa kuinka tärkeää oman äidinkielen säilyttäminen on toisen kielen opettelun rinnalla. Seuraavat seikat ovat tärkeitä kummankin osapuolen tiedostaa.

Varhainen kaksikielisyys on ollut niin tutkijoiden kuin vanhempienkin kiinnostuksena, ja sen myönteisistä sekä kielteisistä vaikutuksista on puhuttu. Vanhemmat saattavat olla epävarmoja siitä, onko heidän lapsistaan kaksikieliseksi. Tällöin he voivat epäillä, ettei lapsi opi kumpaakaan kieltä kunnolla. Kahden kielen käyttämistä tai sen opettelua voidaan välttää, koska pelätään kielellisen kehityksen häiriötä sekä puoli-kielisyyttä. Tämän vuoksi on yleistä, että maahanmuuttajat puhuvat enemmistökieltä lapsilleen. Tällöin kuitenkin heidän kielitaitonsa ei ole paras mahdollinen kielellinen esimerkki heidän lapsilleen. Luonnollinen tunneyhteys lapsen ja vanhemman välillä on myös tällöin haasteellisempaa, kuin jos vanhemmat käyttäisivät omaa äidinkieltään. Lapsen kaksikielisuuden ja kahden kulttuurin muodostuminen on kiinni lapsen vanhemmista ja heidän tietoudestaan niihin liittyvissä asioissa. (Hassinen 2005, 12.) Päivähoidon henkilökunnalla on tehtävänä välittää tietoa ja kannustusta vanhemmille heidän tehtävästään tukea lapsen oman äidinkielen kehittymistä ja säilymistä. Tästä tehtävästä ohjeistetaan myös Valtakunnallisessa varhaiskasvatuksen perusteissa vuonna 2005, jossa veloitetaan kertomaan vanhemmille lapsen oman äidinkielen merkityksestä ja kehittämisen keinoista (Stakes Oppaita 56 2005, 41).

Anglosaksiset tutkimukset ovat osoittaneet, että kaksikielisyydestä ei ole haittaa. Vanhempien tehtävänä on puhua omaa äidinkieltään, mutta heidän tulisi tietää mahdollisista ongelmista joita voi ilmetä, sekä siitä miten ongelmista päästään eroon. Tärkeässä roolissa lapsen kielen kehittymisen kannalta ovat juuri vanhemmat, mutta myös lähiympäristö, kuten päivähoito. Kaksikieliseksi ei opi pelkästään opiskeleamalla vierasta kieltä, vaan myös puhumalla sekä elämällä monikielisessä ympäristössä. Lapsen kielen omaksuminen tapahtuu eri menetelmillä ja tavoilla, kuitenkin lapsen kielen kehittyminen riippuu ensisijaisesti hänen henkilökohtaisista valmiuksista ja ominaisuuksista. (Hassinen 2005,13.)

Suomen kielen oppimiseen lapsella vaikuttaa mm. maahantuloikä ja maassaoloaika. Vanhempien kiinnostuksella ja positiivisen mallin antamisella on kuitenkin myös vaikutusta lapsen suomen kielen oppimiseen. Perheen sosiaalisen verkoston olemassa olo vaikuttaa osaltaan uuden kielen oppimiseen, esim. kontaktin pitäminen suomen kieltä puhuviin helpottaa lapsen oppimista. (Halme & Vataja 2011, 23.)

Turvallisen ilmapiirin luominen sekä vanhempien voimavarojen säilyttäminen kasvattajan roolissa auttavat luomaan maahanmuutosta vähemmän traumaattisen kokemuksen lapselle. Maahanmuuton myötä lapsella saattaa esiintyä päivähoidossa reaktioita kulttuurinvaihdoksesta, näitä voivat olla esim. puhumattomuus, pelko, varuillaanolo, itkuisuus ja ikävöinti. Myös keskittymisvaikeuksia ja aggressiivisuutta saattaa ilmetä näillä lapsilla. Näiden vaikutusten huomioiminen, ja siten mm. lapsen oman kulttuuri-identiteetin muodostumisen tukeminen on tärkeä tehtävä niin vanhemmille kuin päivähoidolle. Vaikutusten huomioimisen ja tukemisen myötä lapsi voi turvallisesti oppia kaksi kieltä ja kulttuuria. (Välivaara 1996, 3.)

6 MONIKULTTUURISUUSKASVATUS

Vieraskielisistä lapsista puhuttaessa nousee esiin aina kielen kehittymisen lisäksi, kulttuuri ja uskonnollisuus. Eettisen kasvatuksen merkitys monikulttuurisessa ympäristössä on oleellista, sillä lapsen oman kulttuuri-identiteetin muodostumiseen vaikuttaa kielen lisäksi myös kulttuuri ja eettisyys. Monikulttuurisuus varhaiskasvatuksessa luo sen, että eri uskontoryhmiin kuuluvia lapsia voi olla useitakin. Tällöin eettisessä kasvatuksessa tärkeää on se, että varhaiskasvatus on monipuolista ja avartavaa. Esim. kunkin lapsen oman uskontokunnan huomioiminen on oleellista, jotta kukin lapsi tuntee itsensä tärkeäksi, ja koko lapsiryhmän tietous lisääntyy siitä, että eri uskontoja on ja uskontoon liittyviä tapoja on erilaisia. Tärkeää on huomioida arjessa kuinka paljon eri katsomuksiin kuuluvia lapsia on. Työntekijöiden on huomioitava myös eri katsomuksiin kuuluvien lasten katsomuksen kunnioittamisen työssään ja huomioitava vanhempien toiveet lapsen uskonnollisesta kasvatuksesta. Varhaiskasvatuksessa eettisellä kasvatuksella luodaan katsomukseen liittyvät skeemat, jossa kasvatuksen apuna käytetään lapsille luontaista herkkyyttä kysymyksiä kohtaan. Esiopetuksessa eettisen kasvatuksen merkitys lisääntyy, ja samalla myös kulttuurillisen ja uskomuksellisen kasvatuksen tärkeys lisääntyy. Hyvän ja luontevan jatkumon luominen uskontokasvatukseen saavutetaan sillä, että eri toimijat tekevät yhteistyötä. Toisin sanoen päivähoido, esiopetus ja alkuopetus ovat tietoisia siitä millaisia sisältöjä kunkin toimijan uskontokasvatukseen liittyvät. (Hilka toim. 2005, 24-25.)

Uskontokasvatuksen tehtävänä on tarjota tietoja, taitoja sekä kokemuksia, joiden myötä lapsi saa mahdollisuuksia rakentaa omaa identiteettiä ja maailmankatsomustaan. Uskontokasvatus varhaiskasvatusympäristössä tulisi olla elämyksellistä, havainnollistavaa ja toiminnallista. Lapsiryhmän vuorovaikutusta tulisi käyttää hyväksi, sillä spontaanien kysymysten ja niiden pohtiminen yhdessä on tärkeää. Uskontokasvatuksessa lapsen positiivisen minä-kuvan tukeminen on oleellista, työntekijä voi omalla arvostavalla ja kunnioittavalla toiminnallaan ja olemuksellaan vaikuttaa siihen, mm. kannustamalla ja luomalla tukea antavan sekä rohkaisevan ilmapiirin. (Hilka toim. 2005, 26,29.)

Kokemäen kaupungin varhaiskasvatussuunnitelmassa on myös huomioitu eettisen ja uskonnollis-katsomuksellisen kasvatuksen tukeminen. Kokemäen varhaiskasvatussuunnitelman mukaan eettinen kasvatus on päivittäin mukana arjen toiminnassa. Kasvattajana mallina oleminen ja oma ammattietiikka toimivat työvälineinä eettisen kasvatuksen tukena. Myös kasvatuskumppanuus huomioidaan osana eettistä toimintaa ja lapsen kehitystä. Uskonnollis-katsomuksellinen osuus katsotaan kuuluvaksi osaksi eettistä kasvatusta, jonka tarkoituksena on tarjota mahdollisuus pohdintaan ja kyselemiseen. Varhaiskasvatussuunnitelman mukaan lapsen uskontokasvatuksesta sovitaan yhdessä perheen kanssa, kunnioittaen perheen vakaumusta. (Kokemäen kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma)

7 OPETUSMATERIAALIN TYÖSTÄMINEN

Teoriaan tutustumisen jälkeen pohdin sitä, kuinka alan työstää opetusmateriaalia työntekijöille. Kokemäen päivähoidon erityislastentarhanopettajan kanssa kävimme keskustelua siitä, kuinka saisin kerättyä parhaiten opetusmateriaalin sisältöön liittyen tietoa Kokemäen päivähoidon henkilökunnalta. Opetusmateriaalin tarkoituksena on olla apuna työntekijöillä toiminnan suunnittelussa vieraskielisille lapsille, joten työntekijöiden ajatukset oli otettava huomioon. Päädyin tiedon keräämiseen laadullista

ryhmäteemahaastattelua käyttäen, koska koin sen parhaiten palvelevan toimintapaketin sisällön muodostumista.

7.1 Tiedonhankinta menetelmän valinta

Laadulliseen tiedonhankinta menetelmään päädyin, koska sen avulla sain haastattelun kautta kokonaisvaltaisesti tietoa työntekijöiltä. Ryhmäteemahaastattelun tavoitteenani oli todellisen elämän kuvaaminen siten, että työntekijät jakoivat yhdessä muiden kanssa omia näkökulmia. Tarkoitukseni oli saada koottua työntekijöiden vapaamuotoisia ajatuksia opetusmateriaalin sisällöstä, koska materiaali tehtiin heitä varten. Mielestäni määrällisesti tutkittuna aineiston kerääminen ei olisi palvellut opetusmateriaalia siinä määrin, että se olisi ollut kannattavampi. Laadullisella tutkimuksella mahdollistui se, että sain kerättyä työntekijöiltä heidän omia ajatuksia ja kokemuksia, joiden hyödyntäminen opetusmateriaalissa oli mielestäni oleellista. Laadullisesta lähestymistavasta valitsin ryhmäteemahaastattelun, jotta haastattelutilanne olisi kaikkia osapuolia tyydyttävä. (Hirsjärvi ym. 2010, 161)

Teemahaastattelu antaa mahdollisuuden vapaamuotoisempaan keskusteluun kuin strukturoitu haastattelu. Kuitenkin haastattelua ohjasivat valitut teemat, joten haastattelu pysyi aiheessa. Teemahaastattelu on puolistrukturoidun haastattelun menetelmä, joka kuvaa sitä, että haastattelusta osa on ennakolta määrätty. Haastattelu etenee yksityiskohtaisten kysymysten sijasta valittujen teemojen mukaan, jolloin tutkittavien ääni tulee kuuluviin sen sijaan, että haastattelu olisi tutkijan yksipuolista näkökulmaa. Teemahaastattelu kuuluu puolistrukturoituun menetelmään, koska teema-alueet ovat kaikille haastateltaville samat, mutta yksittäisten kysymysten muoto ja järjestys muotoutuu kussakin haastattelussa omalla tavalla. (Hirsjärvi & Hurme 2011, 47-48.) Teemahaastattelu sopi tutkimusmenetelmäksi sen takia, että kykenin teorian ja erityislastentarhanopettajan kanssa käytyjen keskustelujen kautta muodostamaan teemoja opetusmateriaalia ajatellen. Tavoitteenani oli, että haastattelussa keskusteltiin vapaamuotoisesti teemoista, jolloin työntekijät pystyivät pohtimaan ääneen omia kokemuksia arjesta, siitä mikä on haasteellista ja mikä toimii. Ajatukseni oli myös tiedustella sitä, kuinka tärkeänä haastateltavat pitivät teemaa opetusmateriaalin sisältöä ajatellessa, ja mitä kukin teema voisi pitää sisällään.

Teemahaastattelun pitäminen ryhmähaastatteluna mahdollisti sen, että kaikki päiväkodin työntekijät pääsivät kuulemaan toistensa ajatuksia aiheesta. Ryhmähaastatteluun päätyessäni yhtenä kriteerinä oli juuri se, että keskustelua voidaan pitää vapaamuotoisena. Tällöin haastateltavat voivat kommentoida asioita melko vapaasti, ja tehdä erilaisia huomioita, sekä tuottaa tietoa monipuolisesti tutkittavasta aiheesta. Haastateltavat saivat kertoa omia ajatuksia ja muiden haastateltavien oli mahdollista kommentoida ja tehdä lisäyksiä asiasta. Ryhmähaastattelun etuna on se, että tietoa voidaan kerätä yhtä aikaa usealta henkilöltä. Haastateltavien keskinäisen vuorovaikutuksen merkitystä pidin tärkeänä, jotta työntekijät saattoivat tehdä yhteneviä ajatuksia ja toiveita heille koottavasta opetusmateriaalista. Haastattelijan roolissa tehtävänäni oli johdattaa haastattelua teemojen puitteissa ja saada irti yhteisiä ajatuksia. Haastattelijana pystyin puhumaan ja esittämään kysymyksiä yleisesti, mutta pystyin suuntaamaan kysymyksiä myös yksittäiselle haastateltavalle. (Hirsjärvi & Hurme 2011, 61.) Haastateltaville tutussa ryhmässä toteutetun haastattelun etuna oli, että ryhmä pystyi soveltamaan heille arkielämästä tuttua vuorovaikutustilanteen kehystä (Alasuutari 2011, 151). Tällöin haastattelu on luontevaa, eikä ryhmässä tarvitse jännittää omien mielipiteidensä kertomista. Pyrkimyksenä oli haastattelun aikana huomioida, että kaikki saivat tuotua esiin omia ajatuksiaan. Haastattelut toteutuivatkin mielestäni hyvässä vuorovaikutuksessa. Osa haastateltavista otti enemmän osaa haastatteluun kuin toiset, mutta koin, että kaikki saivat tuotua omat ajatuksensa esiin.

7.2 Ryhmäteemahaastattelun toteuttaminen

Peruskäsitteet tutkittavasta ilmiöstä hahmottuvat teorian tietoon ja tutkimustietoon perehdyttyä. Teema-alueet muodostuvat teoreettisten pääkäsitteiden alakäsitteistä. Teemat ovat yksityiskohtaisia ja pelkistettyjä. Ne toimivat haastattelussa keskustelua ohjaavana kiintopisteenä. Haastattelua tehdessä teema-alueita tarkennetaan kysymyksin. Teema-alueiden tarkentajana toimivat haastattelijan lisäksi myös haastateltavat. Teema-alueet tulisi suunnitella väljiksi, jotta ilmiöstä olisi mahdollista haastattelujen kautta saada mahdollisimman monipuolisesti asiaa esiin. (Hirsjärvi & Hurme 2011, 66-67.) Haastatteluun valmistautumiseen kuului teemojen suunnittelu ja haastattelurungon valmistelu, kuten missä järjestyksessä teemoja nostaisin, ja millaisia

mahdollisia kysymyksiä voisin haastattelussa käyttää. Teemojen suunnittelussa pohdin S2-opetuksen ja vieraan kielen kehittymisen teoriaa sekä erityislastentarhanopettajan kanssa käytyjen keskustelujen kautta esiin nousseita ideoita, toiveita ja ajatuksia opetusmateriaalin sisällöstä. Otin haastatteluun kaksi pääteemaa, joiden alle kokosin yksityiskohtaisempia teemoja. Pääteemoina oli teoreettinen tieto sekä toiminnallisuus, koska niiden pohjalta olimme erityislastentarhanopettajan kanssa käyneet keskustelua. Haastattelua varten muodostin kuusi pienempää teemaa joista keskustelimme. Teemat olivat teoriaan liittyen; vieraan kielen kehittyminen, kielen arviointi ja S2-opetuksen teoria. Toiminnallisuuteen liittyen otin teemoiksi; arjen toiminnallisuuden, vinkit opetusmateriaalissa sekä vanhempien ja päiväkodin yhteistyön lapsen kaksikielisyyden tukemissa.

Kun teemat oli valittu, sovimme erityislastentarhanopettajan kanssa missä ja milloin haastattelun pidän. Päädyin toteuttamaan ryhmäteemahaastattelun keväällä 2013 kahdessa Kokemäen päiväkodissa, Peipohjan päiväkodissa sekä Tulkkilan päiväkodissa. Valitsin nämä kaksi päiväkotia, koska ne ovat Kokemäen suurimmat päiväkodit. Ajattelin, että saisin näiden kahden päiväkodin työntekijöiltä riittävästi tietoa opetusmateriaalia ajatellen. Peipohjan päiväkodin haastatteluun osallistui neljä päiväkodin työntekijää; päiväkodin johtaja, kaksi lastentarhanopettajaa sekä erityislastentarhanopettaja. Tulkkilan päiväkodin haastatteluun osallistui seitsemän haastateltavaa; päiväkodin johtaja, erityislastentarhanopettaja, yksi lastentarhanopettaja, kolme lastenhoitajaa sekä yksi ryhmänavustaja.

Haastattelun toteuttaminen oli mielestäni onnistunut, sillä se antoi paljon viitoitusta siihen, millaisen opetusmateriaalin työntekijät toivovat arkeen vieraskielisten lasten osalta. Ryhmäteemahaastattelun etuna oli se, että työntekijät saivat yhdessä pohtia aihetta ja opetusmateriaalin sisältöä. Näin heidän oli ehkä helpompi tuoda asioita julki, ja yhdessä pohtia ja keskustella siitä, mistä juuri heidän päiväkotit hyötyisi. Teemojen läpikäyminen haastatellen oli hyödyllistä, sillä sen avulla pystyi ottamaan erikseen keskusteltavaksi kunkin teeman tärkeyden opetusmateriaalissa.

7.3 Päivähoidon työntekijöiden odotusten ja toiveiden kartoitus

Haastattelun tulokset olen koonnut yhteen molempien päiväkotien osilta, koska sillä ei ole mielestäni opetusmateriaalin kannalta merkitystä kummasta päiväkodista mikäkin asia on noussut esiin. Selkeämpää oli jakaa tulokset teemojen mukaan, koska erilaisista teemoista esiin nousseiden asioiden huomioiminen oli tärkeää, jotta opetusmateriaalista tuli toivutun kaltainen.

7.3.1 Opetusmateriaalin teoreettinen aines

Teoreettisen tiedon osalta halusin kuulla työntekijöiltä ajatuksia siitä, millaista teoriaa he opetusmateriaaliin haluavat. Teoreettisen tiedon kohdalla tarkoituksena oli saada käsitystä siitä, millaiset asiat ovat jo yleisesti hyvin tiedossa, sekä millaista tietoa he ehkä vielä kaipaavat.

Vieraan kielen kehittymisen teeman valitsin teoreettiseen osuuteen, koska koin sen olevan tärkeä S2 -opetuksen yhtenä osana. Kielen kehittyminen eri-ikäkausina auttaa hahmottamaan sitä, mitä tietyn ikäinen lapsi voi vieraasta kielestä oppia. Vieraan kielen kehittämisestä on hyvä vielä tietää, mitkä ovat kielen haasteet ja millaista kehitysvauhtia toisen kielen oppimisessa voi vieraskieliseltä lapselta odottaa.

Kielen kehittymisen teemasta molemmissa päiväkodeissa nousi esiin se, että opetusmateriaaliin haluttiin tietoa siitä. Tieto haluttiin olevan esillä siten, että sitä on helppo lukea, ja se on yksinkertaisesti esillä paketissa. Haastattelussa nousi toive, että tiedon voisi laittaa pääkohdittain ranskalaisin viivoin. Teoriaosuudesta ei haluttu ”*pitkää tylsää tekstiä*”. Toisessa päiväkodin haastattelussa nousi esiin myös se, että päiväkodissa on paljon muitakin lapsia, jotka voivat hyötyä kielen kehittämisharjoituksista. Työntekijät olivat yhtä mieltä, että tänä päivänä on paljon lapsia, joilla on vaikeuksia kielellisesti joissakin kielen tuottamisen osa-alueissa. Opetusmateriaalia suunniteltaessa olisi siis hyvä huomioida, että erilaisia toimintoja voidaan tehdä myös koko päiväkotiryhmässä kaikkien kanssa. Kielen kehittämisestä toivottiin tietoa eri ikätasojen mukaan, sekä suomen kielen kehittämisestä toisena kielenä.

Haastattelussa nostin esiin myös suomen kielen oppimisen lapsen oman äidinkielen näkökulmasta. Haastateltavat eivät olleet ajatelleet asiaa aiemmin, mutta kokivat, että siitäkin aiheesta voisi nostaa jotakin esiin. Ainakin äidinkielenä viroa puhuvien suomen kielen oppimisesta on tehty tutkimuksia, joten jotakin voisi heidän mukaansa nostaa esiin. Haastateltavien mukaan Kokemäen päivähoidon vieraskielisistä lapsista osa on viroa äidinkielenään puhuvia, muita äidinkieliä on esim. venäjä ja thai.

Teoreettisen tiedon osalta, halusin työntekijöiltä tietoa myös siitä, mitä he haluavat S2 –opetuksesta opetusmateriaaliin. S2-opetus ja vieraan kielen oppiminen pohjautuu teoreettiseen viitekehykseen, ja siten teoreettinen tausta oli myös oleellista ottaa huomioon opetusmateriaalia kootessa. S2 – opetukseen liittyy ainakin tietoa siitä, miten tuokiot olisi hyvä rakentaa ja mikä on niiden tavoitteena, esim. kuinka paljon lapsia opetukseen, niiden kesto ja jäsenitys. Haastattelussa tuli ilmi, että teoriaa siitä haluttaisiin jonkun verran. Toiveena kuitenkin oli, että S2-tuokion rakenteen osuus toimintapaketissa olisi kuitenkin melko lyhyt, verrattuna muuhun sisältöön. Pääpiirteittäin toivottiin tuokion runko, eli miten sen voisi jäsentää, ja kuinka kauan tuokion olisi hyvä kestää.

Viimeisenä osa-alueena teoreettiseen tietoon liittyen nostin vieraan kielen kehittymisen arvioinnin. Kielen kehittymisen arviointi on kuitenkin tärkeä osa S2-opetukseen asetettujen tavoitteiden mittarina ja tärkeä osa lapsen kielen kehityksen mittaajana. Kielen arviointiin liittyen nousi jo olemassa olevia ja Kokemäen päivähoidostakin löytyviä materiaaleja, joita voidaan käyttää lapsen kielen arvioinnissa. Haastattelussa tuli ilmi, että yksi jo löytyvistä kielen arviointi välineistä on Kettu-testi. Kettu-testi on käytössä Kokemäen päivähoidon erityislastentarhanopettajalla. Kettu-testi on Pirjo Korpilahden suunnittelema puheen ja kielen kehityksen arviointimenetelmä 3-vuotiaille lapsille, joka soveltuu myös suomi toisena kielenä olevien lasten suomen kielen arviointiin. Kettu-testiä käytetään vieraskielisillä lapsillakin vasta heidän täytettyään kolme. (Korpilahti & Eilomaa) Kettu-testi on toiminut haastateltavien mielestä lapsen kielen kartoittamisessa hyvin. Heidän mielestään on tärkeää, että testin tekee tuttu ihminen. Toinen Kokemäen päivähoidossa käytetty kielen arviointimenetelmä suomi toisena kielenä olevilla lapsilla on ”Repun takanassa”, joka on tehty Tampereen päivähoidon Riitta Mikkosen, Ritva Paularanta-Kokkosen ja Virve Savolaisen toimesta. ”Repun takanassa” on laadittu vieraskielisen lapsen suomen kielen

alkukartoitukseen. Tampereen mallin mukaisesti kielen arvioinnissa arviointi tapahtuu kolmen tasoryhmän mukaisesti, jolloin lapsi ei ymmärrä eikä tuota suomen kieltä, ymmärtää ja tuottaa vähän tai ymmärtää ja tuottaa suomen kieltä. (Suomi toisena kielenä opetussuunnitelma. Tampere 2011, 4.) Kokemäellä kyseinen kielen arviointimenetelmä on mainittu myös Kokemäen varhaiskasvatussuunnitelman liitteenä olevaan S2-opetussuunnitelmaan. Kolmas kielen arvioimiseen liittyvä haastattelijoiden esiin nostama materiaali on KPL-materiaali, joka myös Kokemäen päivähoitosta löytyy. Haastattelijat kokivat, että KPL-materiaalista voisi ottaa tietyksi ajaksi sanaston, jota harjoitellaan enemmän ja josta on helppo arvioida kuinka lapsi on sisäistänyt juuri näitä sanoja. KPL – materiaali sisältää pienet kuva- ja sanakortit, joiden tarkoituksena on kehittää käsite- ja sanavarastoa (Vuorinen, Siiskonen ym. 2002).

Haastattelussa tuli esiin kielen arviointiin liittyen myös toive, että voisin opetusmateriaaliin liittää arjen havainnointilomakkeen. Tämä havainnointilomake olisi yksinkertainen ja helposti esiin otettava lomake, jota voisi työntekijät käyttää arjessa havainnoissaan lapsen kielen kehitystä. Havainnointiin halutaan kiinnittää huomiota ja havainnointiin liittyen toivottiin ohjeita ja ideoita. Arvioinnin suorittamiseen haastateltavat toivoivat mielekästä testaustapaa, sellaista joka olisi samalla myös lasta innostava esim. leikkiä, liikuntaa tai jotakin muuta toimintaa.

7.3.2 Toiminnallisuus opetuksessa

Toiminnallisuus nousi vahvasti esiin haastateltavien puheenvuoroissa. Toimintaa pidettiin tärkeänä ja se koettiin liittyvän kaikkeen S2 -opetukseen. Liikunnallisuuteen, musiikkiin, kuunteluun ja puheen tuottamiseen liittyvä toiminnallisuus oli puheen aiheena opetusmateriaaliin liittyen. Liikunnallisuudesta haastateltavat toivat esiin esimerkkinä Elina Pulkin Loruloikka -kirjan joka löytyy päiväkodista. Kirja pitää sisällään liikkumiseen liittyviä riimiteltyjä loruja. Liikunnallisissa leikeissä ja peleissä oppii ohessa myös suomen kieltä (Pulli. 2004.). Kuunteluun liittyvä toiminnallisuus koettiin myös tärkeänä keinona kielenopettelussa. Musiikin kautta haastateltavat kokivat lapsen oppivan kieltä, mm. rytmin ja laulun sanojen kautta. Suujumpan haastateltavat toivat esiin, koska sen kautta lapsi vahvistaa suulihaksiaan, sekä voi oppia uusia kirjaimia ja äänneitä. Toiminnallisuuteen liittyen haastateltavat nostivat tuntei-

den opettelemisen sekä ryhmäytymisen. Haastateltavat kokivat, että tunteiden harjoittamista ja ryhmäytymistä olisi myös tärkeää harjoittaa toiminnallisuuden kautta. Tunteiden opettelu ja ryhmäytyminen oli haastateltavien mielestä erittäin tärkeää vieraskielisille lapsille, sillä kiusaamistilanteista halutaan eroon. Tunteiden ilmaiseminen vieraskielisen lapsen kanssa on puolin ja toisin välillä hankalaa. Tunteiden ilmaiseminen on kuitenkin tärkeää ja välttämätöntä arkisessa toiminnassa niin lapselle kuin aikuiselle.

Toiminnallisuuteen liittyen haastattelussa nostin yhtenä teemana arkeen liittyvän toiminnallisuuden. Tavoitteena oli kerätä ajatuksia siitä, mitä S2-opetus voisi olla arjessa. Millaisia asioita työntekijät haluavat opetusmateriaaliin arjessa oppimisen tukemiseen liittyen. Teemaan liittyen yhtenä tärkeänä huomiona työntekijät ottivat esille sen, että omalla puheella päiväkodin arjessa on paljon merkitystä lapsen kielen kehittymisen kannalta. Oikein puhuminen on tärkeää vieraskielisten lasten kanssa. Arjen toimintaan liittyen yhteinen kanta työntekijöillä oli, että he toivoivat ideoita, joita voidaan toteuttaa mahdollisimman paljon päiväkodissa jo olevilla materiaaleilla. Työntekijät kertoivat kaipaavansa ideoita mm. siihen, kuinka sanastoa voidaan oppia arjessa. Esimerkkinä haastattelussa nousi esiin se, että leikin tiimellyksessä nukkea puettaessa nimetään vaatteita ja kehonosia.

Vinkit opetusmateriaalissa oli yhtenä toiminnallisuuden teemana. Vinkkien kohdalla tavoitteenani oli kerätä erilaisia yksityiskohtaisempia toiveita ja ajatuksia. Teeman tarkoituksena oli kerätä työntekijöiltä ehdotuksia mitä aiheita, toimintavinkkejä ja materiaaleja he mahdollisesti haluaisivat. Yleisesti arkeen toivottiin toimintavinkkejä, kuten mm. loruja, pelejä ja leikkejä. Haastattelussa nousi esiin vinkkien kautta erilaisia teemoja, joista oli mahdollista poimia runkoa opetusmateriaaliin. Kuten esiin noussut ajatus siitä, että erilaiset aiheet voisivat olla omissa lokeroissaan, esim. värit, muodot, paikanmääreet, tunteet ja käsitteet omissaan. Käsitteiden merkitystä yhtenä aiheena korosti se, että haastateltavien mukaan puheterapeutti on tuonut esiin niiden harjoittamisen tärkeyden. Luokitteluun ja yläkäsitteisiin liittyviä harjoituksia olisi opetusmateriaaliin siis hyvä saada, jotta erilaiset käsitteet hahmottuisivat oppijan mieleen myös omina ryhminä.

Muita vinkkejä opetusmateriaaliin liittyen, työntekijät toivoivat selkeiden kirjojen etsimistä kirjastosta. Selkeillä kirjoilla työntekijät tarkoittivat sitä, että kirjoja olisi helppo lukea ja selata myös vieraskielisten lasten kanssa. Kirjojen kautta lapset oppivat myös suomen kieltä, koska sitä kautta he kuulevat suomen kieltä. Selkeät kuvat ja niihin liittyvät tekstit auttavat lasta ymmärtämään sitä, mitä kuvassa tapahtuu, ja mitä hän kuulee siinä tapahtuvan. Lapsille suunnattujen kirjojen lisäksi haastateltavat toivoivat myös kirjallisuusvinkkejä työntekijöille S2 -aiheesta, joissa yleistä tietoa, sekä mahdollisesti myös harjoitteita ja toimintavinkkejä lisää. Mahdollisista lähdevinkeistä S2 -opetuksen tukemiseen, työntekijät toivat esiin haastattelussa esimerkkinä Haukkarannan MOPA -materiaalin, josta löytyy motorisia harjoituksia kehittämään kielellisiä valmiuksia. Päiväkodeista löytyvistä peleistä haastateltavat toivoivat koon-tia, jotta työntekijöiden olisi helppo ottaa niitä käyttöön erilaisten asioiden opettelu-sa. Työntekijät nostivat esimerkkinä esiin Ravensburgenin Quips:n sekä Korppipelin, jotka kehittävät värien tunnistamista ja paikanmääreitä. Muita haastatteluissa esiin tulleita ideoita ja vinkkitoiveita työntekijöiltä oli mm. saduttaminen, laskeminen, pöytäteatteri, erilaiset kuvat ja naulakko, josta hakea erilaisia lorupusseja ja muita materiaaleja.

Toiminnallisuuden teemaan nostin vielä erillisenä teemana vanhempien ja päivähoidon yhteistyön lapsen kaksikielisyyden kehittymisessä. Toivoin työntekijöiden ajatuksia vanhempien ja päiväkodin välisestä yhteistyöstä. Yhteistyöstä ylipäänsä, sekä lähinnä myös siitä, miten lapsen kaksikielisyyden kehittyminen vanhempien ja päivähoidon yhteistyönä toimii ja mitä siltä toivotaan. Teoreettisessa osuudessa olen jo käsitellyt vanhempien ja päivähoidon yhteistyön merkityksen tärkeyttä lapsen kielen edistymisen ja oman identiteetin säilymisen kannalta.

Haastateltavat kertoivat yhteistyön vanhempien kanssa olevan melko vähäistä, sillä kielimuuri koettiin ongelmalliseksi arkistenkin asioiden tiedottamisessa, kuten esim. päivän aikana tapahtuneiden asioiden kertominen. Työntekijät kertoivat, että tulkkia on käytetty jonkun verran tutustumiskäynneillä ja vasu-keskusteluissa, mutta arkinen kommunikointi on haasteellista. Vanhempien ja päivähoidon yhteistyöstä toivottiin jotakin lyhyesti, mutta sitä ei pidetty niin tärkeänä seikkana opetusmateriaalissa.

7.4 Haastattelun yhteenveto

Toteuttamani ryhmäteemahaastattelun pohjalta olen lyhyesti koonnut teemoista esiin nousseita asioita, joiden pohjalta aloin työstämään opetusmateriaalia. Pääpaino työntekijöiden mielestä oli se, että kokoaisiin vinkkejä, ideoita, lähteitä ja materiaaleja, joista työntekijät voivat ammentaa S2 –opetusta, niin arjessa, kuin erillisillä tuokioilla. Opetusmateriaali tulisi haastattelujen pohjalta rakentaa siten, että siinä olisi jonkin verran teoriaa ja paljon toimintaa, joiden toteuttamiseen päiväkodeilta löytyisi jo välineitä ja materiaaleja. Kokonaisuuteen toivottiin vielä jonkin verran aiheeseen liittyvää kirjallisuutta, muita löytyviä materiaaleja ja kirjavinkkejä lapsille. Ajatuksena työntekijöillä oli vielä arjen havainnointilomake, jollaista toivottiin opetusmateriaaliin.

8 OPETUSMATERIAALIN SISÄLTÖ JA ULKOASU

Opetusmateriaalin toteutukseen liittyi monta osa-aluetta; alkukartoitus, toteutus ja raportointi. Alkukartoitus, kuten teoriaan tutustuminen ja keskustelut erityislastentarhanopettajan kanssa veivät alussa aikaa. Haastattelun toteuttaminen työntekijöille oli vielä osana alkukartoitusta ennen varsinaista opetusmateriaalin ja opinnäytetyöraportin kokoamista, jotka veivät suurimman osan käytetystä ajasta. Opetusmateriaalissa aikaa meni sisällön kokoamiseen sekä ulkoasun suunnitteluun. Yhteistyö päivähoiton ammattilaisten kanssa auttoi kuitenkin saamaan opetusmateriaalista halutun näköinen. Opetusmateriaalin sisältö koostuu teoreettisesta tiedosta, toiminnallisista vinkeistä ja ideoista päivähoidossa, sekä erilaisista materiaaleista ja lähteistä S2-opetukseen liittyen.

Teoreettista tietoa opetusmateriaaliin olen koonnut S2-opetuksen yleisistä tavoitteista ja opetuksen rungosta, kielen arvioinnista sekä Kokemäen päivähoidon S2-suunnitelmassa olevista tavoitteista. Teoreettinen tieto on peräisin kirjallaisista, Internet-lähteistä ja eri kaupunkien suomi toisena kielenä opetussuunnitelmista. Tietoa olen koonnut myös hyödyllisistä vinkeistä työntekijöille, joita tulisi jokaisen huomi-

oida toimiessaan vieraskielisten lasten kanssa. Tällaisia on mm. oman puheen selkeys, yleinen ohjaaminen ja tukeminen, sekä rohkaisu ja kannustus. S2-opetuksesta kokosin sen tavoitteita ja runkoa. Otin esille myös ikätasoon liittyviä ominaisuuksia kielenomaksumisesta ja ikätasoon sopivasta S2-opetuksesta. Kielen arviointiin liittyen kokosin seikkoja, joita tulisi huomioida kun lapsen suomen kielen taitoa arvioidaan. Kielen arviointiin liittyen suunnittelin arjen havainnointilomakkeen, johon voidaan merkitä arjessa tehtyjen havaintojen pohjalta lapsen puheen ymmärtämistä sekä puheen tuottamista. Havainnointilomakkeen suunnittelussa käytin pohjalla kielen kehittymiseen liittyvää yleistä teoriaa sekä muita kielen arviointiin tehtyjä menetelmiä ja lomakkeita. Näitä kielen arviointi menetelmiä olivat 3-vuotiaille suunnattu Kettu-testi, Tampereen ”Repun takanassa” - Maahanmuuttajalasten kielitason kartointus sekä Espoon Pienten kielireppu – tasolta toiselle. Apuna oli myös Kokemäen erityislastentarhanopettajalta saatu dia-sarja kielen arviointiin liittyen. Näiden menetelmien pohjalta suunnittelin arjenhavainnointilomakkeen, johon otin pääteemoiksi suomen kielen ymmärtämisen sekä suomen kielen tuottamisen. Näiden kahden teeman alle valitsin havainnoitavaksi asioita, joita arviointiin edellä mainituissa kielen arviointi menetelmissä sekä jotka koin itse tärkeäksi ottaa huomioon arjessa. Pyrin havainnointilomakkeen tekemisessä siihen, että se olisi selkeä ja yksinkertainen, sekä sellainen, että se olisi helppo ottaa esiin arjen eri tilanteissa. Halusin ottaa havainnointilomakkeeseen sellaisten asioiden arviointia, jotka ovat helposti arjessa havaittavia ja testattavia.

Toiminnallisuudesta kokosin erilaisia toimintamuotoja, joita päivähoitossakin voidaan toteuttaa. S2-opetusta voidaan toteuttaa erilaisin toiminnallisina menetelmin, joten eri vaihtoehtojen läpikäyminen oli mielestäni perusteltua. Tällaisia menetelmiä on esim. laulu, liikunta, leikki ja retket. Toiminnallisia vinkkejä keräsin eri lähteistä, kuten Mannerheimin lastensuojeluliitolta ja samasta aiheesta tehdystä opinnäytetyöstä. Suurimman osan toiminnallisista vinkeistä suunnittelin kuitenkin itse. Toimintaan liittyen muistutin opetusmateriaalissa erilaisten valmiiden materiaalien keräämisestä päiväkoteihin, omaan nurkkaukseen tai kaappiin. Kaapissa olisi eri asioiden opetteluun liittyviä materiaaleja valmiina kaikkien työntekijöiden vapaasti otettavissa. Kokosin eri teemoihin sopivista toiminnallisista leikeistä, ideoista ja valmiista peleistä omat kohdat. Valmiita materiaaleja ja pelejä kävin kokoamassa Peipohjan ja Tulkki-lan päiväkodeissa keväällä 2013. Koonti tapahtui siten, että otin valokuvia päiväko-

din materiaaleista ja niihin liittyvistä ohjeista. Valokuvista poimin materiaalien nimet ja toimintaperiaatteet. Opetusmateriaaliin kokosin jokaisen teeman alle sopivat materiaalit kummastakin päiväkodista. Tulkkilan päiväkodin materiaalit kokosin opetusmateriaalissa oransseihin laatikoihin ja Peipohjan päiväkodin vihreisiin laatikoihin, jotta se selkeyttäisi työntekijöille materiaalien olinpaikat. Materiaaleihin laitoin nimen lisäksi lyhyen kuvauksen, esim. kenelle se sopii, ja mitä sen kautta lapsi voi oppia.

Opetusmateriaalin loppuun lisäsin Kokemäen kirjastosta löytyviä selkeitä kirjoja, jotka ovat soveltuvia vieraskielisille lapsille. Kirjoista valitsin sellaiset, että ne olivat joko lapsille suunnattuja selkokirjoja, tai ne olivat muuten helppo lukea, joissa kuvat selvensivät hyvin kerrottua tekstiä. Työntekijöille laitoin myös muutamia aiheeseen sopivia materiaaleja, kuten kirjoja, www-sivuja ja hyödyllisiä materiaaleja S2-opetukseen liittyen.

Ulkoasussa pyrin miettimään kokonaisuutta, sekä opetusmateriaalin selkeyttä lukijalle. Teoreettinen tieto on koottu vihreisiin laatikoihin muutamien lausein ja ranskalaisin viivoin, jotta tieto on helposti luettavissa ja ymmärrettävissä. Toiminnallisuuteen liittyvät teemat on koottu selkeäksi, jossa materiaalit on koottu laatikoihin ja toimintavinkit palloihin. Työntekijöiden on helppo etsiä opetusmateriaalista esim. muotoihin liittyviä pelejä, materiaaleja ja toimintavinkkejä.

Kun opetusmateriaali oli melkein valmis, mietin sille sopivaa nimeä. Opinnäytetyöprosessin ajan käytin opetusmateriaali nimeä, mutta työn varsinaisena nimenä pidin sitä hieman kankeana. S2-kielisalkku tuntui itsestä luentavalta ja mielestäni se kuvasi hyvin sitä, että sen on tarkoitus toimia työkaluna vieraskielisten lasten opetuksessa kaikille Kokemäen päivähoidon työntekijöille.

9 TYÖNTEKIJÖIDEN PALAUTE OPETUSMATERIAALISTA

Kun S2-kielisalkku oli valmis, esittelin työni niissä kahdessa päiväkodissa, joissa olin haastattelun pitänyt, ja joista olin kerännyt valmiita materiaaleja opetusmateriaa-

liin. Esittelyt tapahtuivat lokakuun 2013 aikana. Esittelyssä selitin työntekijöille valitsemani teoreettiset tiedot ja toiminnallisuuden rakentumisen opetusmateriaalissa.

Opetusmateriaali ei ehtinyt olemaan työntekijöillä näytillä kuin päivää ennen sen esitystä. Sen vuoksi päädyin keräämään palautteen heiltä siten, että pyysin työntekijöitä tutustumaan S2 -kielisalkkuun paremmin omalla ajalla ja antamaan kirjallista palautetta. Esityksen jälkeen sain tietysti jo alustavia kommentteja työstä, ja kirjallisen palautteen sain työntekijöiltä noin viikko esityksen jälkeen. Palautteissa oli pohdittu S2 -kielisalkun ulkoasua, sisältöä sekä sen hyödyntämistä päiväkotityössä.

Ulkoasua työntekijät kuvasivat selkeäksi ja miellyttäväksi. Opetusmateriaali on heidän mielestään lukemaan houkutteleva ja helposti esiin otettava. Heidän mielestään opetusmateriaalista on helppo etsiä ideoita, ja se on helppolukuinen. Toiminnallisuuden jakamista eri teemoihin pidettiin hyvänä, joka helpottaa kulloiseenkin teemaan liittyvien pelien ja ideoiden hakemisessa. Päiväkodeista löytyvien pelien lokerointia, sen mukaan kummasta päiväkodista ne löytyvät, pidettiin hyvänä ja selkeänä. Työntekijät kokivat sen helpottavan myös sitä, että toisesta päiväkodista voidaan hyödyntää pelejä, kun tiedetään millaisia pelejä kummastakin löytyy. Pelien kohdalla osa työntekijöistä olisi kaivannut kuvia peleistä, koska joidenkin pelien nimet olivat hieman vieraita.

Sisältö vastasi työntekijöiden mielestä sille asetettuja tavoitteita. Työntekijöiden mielestä opetusmateriaalissa on kattavasti tietoa, jossa teoreettista taustaa on sopiva määrä, jolloin se tulee myös helposti luettua. Hyvänä pidettiin juuri kielen kehittymiseen liittyvää tietoa sekä muistisääntöjä työntekijöille. Toiminnallista osuutta työntekijät kuvasivat käytännönläheiseksi. Heidän mielestään opetusmateriaalista on helppo poimia erilaisia tarpeeseen sopivia vinkkejä tuokioita suunniteltaessa. Nettiähteet, muu materiaali ja aiheeseen liittyvä kirjallisuus koettiin myös hyödyllisenä, kun työntekijät haluavat lisätietoa. Havainnointilomaketta pidettiin hyvänä ja käytännöllisenä, jonka voi ottaa heti käyttöön.

Kaiken kaikkiaan työntekijät pitivät työtä kattavana tietopakettina käytännön tarpeisiin. Monet olivat sitä mieltä, että S2-kielisalkku toimii hyvin arjen työkaluna, ja moni koki sen tulevan hyödyntämään suuresti työskentelyä vieraskielisten lasten

kanssa. Työntekijät nostivat myös esille, että Kokemäen päivähoitossa voitaisiin hyödyntää S2-kielisalkkua ihan yleisesti, niin perhepäivähoitajien, kuin muiden päiväkotienkin kesken.

10 POHDINTA

Oma arvioni opinnäytetyöprosessista on se, että olen tyytyväinen saadessani tuottaa koulutukseni viimeisenä tuotoksena työn, joka voi oikeasti olla hyödyllinen muillekin kuin itselleni. Itse koen saaneeni valtavasti uutta tietoa oman työni aiheesta, josta on varmasti itselleni hyötyä vielä tulevaisuudessa. Olen kuitenkin opetusmateriaalia tehdessäni ajatellut koko ajan myös sitä, että paketti on sellainen, että se on työntekijöiden helposti otettavissa, ja josta voisi heille olla todellista apua kohdatessaan vieraskielisiä lapsia päivähoitossa. Sen vuoksi oli todella mieluista saada positiivista palautetta opetusmateriaalista työntekijöiltä, joille työni suunnittelin.

Opinnäytetyöni aihe oli itselleni vieras, joten työn tekeminen tarjosi itselle valtavan uuden oppimisen mahdollisuuden, josta olen tyytyväinen. Uskon toisen kielenkehittämiseen liittyvän tiedon ja sen pohjalta kootun toiminnallisen opetusmateriaalin palvelevan itseäni tulevaisuudessa, sillä työhön kerätty tieto on ajankohtaista ja hyödyllistä. Opetusmateriaaliin koottua aineistoa voi hyödyntää myös suomen kieltä puhuvan lapsen kanssa kehittämään lapsen kielen kehittymistä. Erityisen hyödyllistä saamani tieto on varsinkin juuri päivähoitossa työskenneltäessä. Koen opinnäytetyöprosessin olleen kohdallani kuitenkin myös melko haasteellinen. Itselle tuntemattomaan aiheeseen paneutuminen toi haasteita. Heti alussa huomasin, että vaikka aihe itselle oli vieras, niin aiheesta on kuitenkin saatavilla runsaasti kirjallisuutta, tietoa ja lähteitä. Aiheen ja kirjallisuuden rajaaminen oli haasteellista, sillä kaikki tieto oli mielestäni tärkeää ja oleellista. Käytetyn teorian valitsemiseen auttoi se, että S2-opetuksesta ja vieraskielisyydestä oleva tieto oli osittain jaettavissa eri ikäryhmiin. Eniten teoreettista tietoa oli peruskoulun S2-opetuksesta, mutta myös varhaiskasvatukseen liittyvästä S2-opetuksesta oli koottu tietoa, jota pyrein pääsääntöisesti myös käyttämään.

Opetusmateriaalissa pyrin käyttämään eri lähteitä kuin opinnäytetyöraportissa, jotta koko työ olisi minulle kokonaisuudessaan uuden tiedon käyttämistä, eikä työhöni tulisi toistoa. Opinnäytetyöraportin teoreettinen tieto auttoi avaamaan ja selventämään S2-aihetta yleisesti, jotta minun oli helpompi syventyä aiheeseen ja toteuttaa haastattelu päivähoiton ammattilaisille. Teoreettinen tieto opetusmateriaalissa on

taas siitä näkökulmasta, mikä on hyödyllistä tietoa päivähoidon arkeen liittyvässä toiminnassa. Erityisesti opetusmateriaalissa olen ajatellut päivähoidon työntekijää siten, että mitä hänen on oleellista S2-aiheesta tietää toimiessaan näiden lasten kanssa.

Toiminnallisen opinnäyteyden toteuttaminen oli palkitsevaa, koska siitä saatu tuotos ei ole pelkästään hyödyllinen minulle, vaan myös Kokemäen päivähoidon työntekijöille. Osittain toiminnallinen opinnäytetyö oli myös haasteellinen, koska opinnäytetyön kokoamiseen meni runsaasti aikaa. Tyytyväinen olen kuitenkin siihen, että toiminnallisen työn valitsin, sillä sen tekeminen on ollut mielekästä, koska olen päässyt tutustumaan hyvin moniin eri lähteisiin ja materiaaleihin.

LÄHTEET

Alasuutari, P. 2011. Laadullinen tutkimus 2.0. Tampere: Vastapaino.

Finlex. Laki lasten päivähoidosta 19.1.1973/36. Viitattu 9.7.2013.

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1973/19730036>

Finlex. Laki maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta 9.4.1999/493. Viitattu 21.9.2013.

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/kumotut/1999/19990493>

Halme, K. & Vataja, A. 2011. Monikulttuurinen varhaiskasvatus ja esiopetus. Helsinki: Tammi.

Hassinen, S. 2005. Lapsesta kasvaa kaksikielinen. Oy Finn Lectura Ab.

Helsingin kaupungin päivähoiton suomi toisena kielenä (S2)-suunnitelma. 2005. Helsingin kaupungin sosiaalivirasto.

http://www.hel.fi/wps/wcm/connect/b089ba804a1563cc96a3f6b546fc4d01/05_12_ph.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=b089ba804a1563cc96a3f6b546fc4d01

Hepo-oja-Ohtola, S. 2010. Maahanmuuttajataustaisten lasten esiopetuksen kehitys Tampereella 1999-2010. Pori: Diakonia-ammattikorkeakoulu.

Hirsjärvi, S & Hurme, H. 2011. Tutkimus haastattelu. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara P. 2010. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.

Kaikkonen, L. & Vesa. J. 2010. Käsi kädessä. Vieraasta kulttuurista tulevan perheen kohtaaminen Porin päivähoidossa. Pori: Diakonia-ammattikorkeakoulu.

Kallioniemi, M. 2008. ”Niks ja naks, ässä kaks” Suomi toisena kielenä- opas varhaiskasvatukseen. Kotka: Kymenlaakson ammattikorkeakoulu.

Kokemäen kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma. Kokemäen kaupungin varhaiskasvatus.

Korpilahti, P. & Eilomaa, P. Kettu 3-vuotiaan puheen ja kielen arviointimenetelmä. Parainen: Language & Communication Care Oy.

Miettinen, A. 2013. Maahanmuuttajat. Väestöntutkimuslaitos. Viitattu 5.10.2013.
http://www.vaestoliitto.fi/tieto_ja_tutkimus/vaestontutkimuslaitos/tilastoja-ja-linkkeja/tilastotietoa/maahanmuuttajat/

Nissilä, L., Martin, M., Vaarala, H. & Kuukka, I. 2006. Saako olla suomea –opas suomi toisena kielenä opetukseen. Saarijärvi: Saarijärven Offset Oy.

Nurmilaakso, M. & Välimäki, A-L. (toim.) 2011. Lapsi ja kieli. Kielellinen kehittyminen varhaiskasvatuksessa. Helsinki: Unigrafia Oy - Yliopistopaino.

Pulli, E. 2004. Loruloikkaa!: liikkumaan innostavia loruja. Helsinki: Tammi.

Santala, E. & Trandberg, J. 2010. Maahanmuuttajuuden haasteet Porin kaupungin kunnallisessa päivähoidossa –Päiväkotien henkilöstön kokemuksia. Pori: Satakunnan ammattikorkeakoulu.

Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Stakes. Oppaita 56. 2005. Valtakunnallinen varhaiskasvatuksen suunnitelman perusteet. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino Oy.

Suomi toisena kielenä opetussuunnitelma. 2012. Kokemäen kaupungin varhaiskasvatus.

Suomi toisena kielenä –opetussuunnitelma varhaiskasvatuksessa. 2012. Vaasan kaupunki. Viitattu 12.10.2013.

www.vaasa.fi/link.aspx?id=1228306

Tampereen kaupungin suomi toisena kielenä opetussuunnitelma. 2011. Varhaiskasvatus ja perusopetus. Viitattu 21.9.2013.

http://www.tampere.fi/material/attachments/s/unnamed_2166/s2.pdf

Toim. Hilska, P., Kallioniemi, A. & Luodeslampi, J. 2005. Uskontokasvatus monikulttuurisessa maailmassa. Helsinki: Kirjoittajat ja Kirjapaja Oy.

Vuorinen, M., Siiskonen, T., Huttunen, M. & Syyrakki, A. 2002. KPL, Kuuntelen-Puhun-Luen. Jyväskylä: Haukkarannan koulu.

Välivaara, C., 1996. Sadut ja draamapedagogiikka monikulttuurisessa varhaiskasvatuksessa. Jyväskylä: Jyväskylän kaupungin painatuskeskus.

Kokemäen päivähoidossa toteutettu ryhmäteemahaastattelun teemat suomi toisena kielenä –opetusmateriaaliin työstämiseen liittyen

1. Teoreettinen tieto

- vieraan kielen kehittyminen
- kielen arviointi
- S2-opetuksen teoria

2. Toiminnallisuus

- arjen toiminnallisuus
- vinkit opetusmateriaalissa
- vanhempien ja päiväkodin yhteistyö lapsen kaksikielisyyden tukemisessa